

K ČEMU JE PŘEDSTAVIVOST A FANTAZIE?

„To je vařečka!“ pravil nesmlouvavě chlapec v druhé řadě. „Ne maminka.“ A bylo vymalováno. Prostě realista.

Jak by ne?! Dnes a denně se nám od dětství dostává popisného hyperrealismu. Panenky, autíčka či vojáčky jsou zmenšené originály s každou řasou a každou klíčkou u dveří. Vůbec nejlepší umění je film, protože tam je všechno - všechno! A opravdické od celku až po nejmenší detaily. Kdyby to mohlo být trojrozměrné a běhat po našem pokoji, bylo by to ještě lepší. (Však se na tom pracuje.) A když ne film, tak alespoň fotografie či dokonalá ilustrace kopírující skutečnost, nanejvýš s nějakým tím přehmáním - hezky instatní, hotové, předvařené, předžvýkané, lehce stravitelné obrazy bez otázek a záhad, v nichž by vlastní představitivost jen překážela. Co s poezií, která neříká nic jasně a jednoduše, všechno v mlhách víceznačnosti a chvění významů?

Divadlo (jako každá komunikace) je založeno na znacích. Neukazuje skutečnost, nýbrž znaky skutečnosti. To, co na jevišti vidíme, není Hamlet, Maryša nebo maminka, ale herec či herečka XY. Dvojnásob to platí u divadla alternativního, nezobrazujícího svět jako kopii jeho vnější podoby. Loutkové divadlo je ve své podstatě vždycky alternativní - neboť je alternativou zobrazování lidí, živých jednajících bytostí-subjektů neživým materiálem, předměty-objekty. A loutka vznikla právě proto, že některé věci dokáže sdělit lépe než člověk-herce, v němž bychom „maminku“ rozpoznali, jen co bychom zahlédli hereččinu zástěru a ustaranou tvář. Právě „netotožnosti“ - kontrastní odlišnosti svého materiálu, tvaru, velikosti, pohybu, účelu, funkce... říká loutka o oné postavě něco víc a jinak, než by dokázala pouhá „kopie“ v podobě člověka-herce. Jde tu o přenášení významů z jednoho jevu (třeba vařečky) na druhý jev (třeba maminku). Je-li jeden jev označován jiným jevem na základě podoby, mluvíme o metafoře, děje-li se tak na základě věcné souvislosti, jde o metonymii - zpravidla v zesílené podobě nadsázky, stylizace, typizace... Cílem je označení překvapivé, ale o to výstižnější souvislosti.

Vařečka, představující maminku, tu tedy není jen tak, aby nás pletla, aby něco bylo za každou cenu jinak nebo aby se pan režisér předvedl, nemusí to být nicneřikající libovůle, nahodilé či svévolné užití jakéhokoli čehokoli pro cokoli, nýbrž odkaz k významové souvislosti - faktu, že maminky většinou s vařečkou zacházejí a tahle maminka je tou maminkou, která na nic jiného než na vaření pro svého Otesánka nemá pomyslení. Onou jinakostí můžeme ozřejmit dosud neznámé, nezřetelné či přehlížené. Divák při tom musí zapojit svou představitivost, fantazii, domýšlení a jiné poznávací aktivity - musí poznat, že jde o maminku.

K čemu ale dětem a vůbec lidem je, že dokáží ve vařečce vidět maminku - tedy umějí vidět za něčím něco jiného? Je snad představitivost (schopnost vybavovat si něco, co už znám, co jsem viděl), či dokonce fantazie (schopnost představovat si něco, co jsem nikdy neviděl a co třeba ani neexistuje) k něčemu dobrá?

DIVADLO
zima '19
PRODĚTI

Samozřejmě, že je. Jsou předpokladem každé tvořivosti. Nejen té umělecké - jsou to předpoklady jakýchkoli objevů. Bez představivosti by se nevymyslelo ani párátka a bez fantazie ani spinací špendlík. Teprve dovedeme-li si představit to, co nevidíme, co jsme nikdy neviděli či co ani neexistuje, můžeme začít tvořit něco nového, nebývalého, objevného: obraz, píseň, motor, nový počítačový program nebo plán cesty na jinou planetu. Dovedeme-li z náznaku či pouhé souvislosti poznat celek, vidět to, co není na prvý pohled zřejmé nebo dokonce ani neexistuje, představit si, že by něco mohlo být jinak, než jak to známe, nejenže spatříme svět bohatší a barevnější, ale otevře se nám svoboda nekonečných možností.

Je správné, když pětileté dítě pozná vařečku. Ale přece jen si říkám, jestli o něco nepřichází, když v té nepochybnitelné vařečce nedokáže vidět třeba i maminku. Člověk, jehož poznání končí u toho, že identifikoval ve vařečce vařečku a ne maminku či krásnou princeznu, je odsouzený k tomu prožít život jako člen inventarizační komise a stále jen počítat má dáti - dal.

Luděk Richter

K čemu je představivost a fantazie ?

Myslím, že čím víc je člověk vybaven představivostí a fantazií, tím líp jako dítě i dospělý umí řešit situace, do kterých ho život staví. Mě alespoň život do takových situací staví pořád.

Nejlepším podněcovatelem představivosti a fantazie je umění. To umění, které nás zdánlivě obklopuje všude kolem nás. Položím vedle sebe na pomyslnou misku vah výtvarné umění, literaturu, divadlo, hudbu a tanec a na druhou misku film a televizi. Čtete-li knihu, nebo je-li vám kniha čtena, vaše fantazie si slyšené zobrazuje. Představujete si jednotlivosti, nebo celé jednající postavy, prostor, dokonce cítíte vůně, o kterých se píše a chuť jídla. To mozek nabízí obrazy a děje, které už zaznamenal, nebo z nich vytváří svoje vlastní. Podobné to s mozkiem je, posloucháte-li hudbu. Tady váš mozek většinou nevytváří obrazy a děje, ale spojuje sluchový a hmatový vjem s pocity a emocemi. A tak vás hudba povznáší, uklidňuje, přináší vám radost, tíseň a stesk, nebo vás jednoduše pobaví. Někdy i tím, že je úplně blbá. S výtvarným uměním a tancem je to stejné.

Divadlo dokáže účinky výše jmenovaných druhů umění spojit. Tedy dobré divadlo. Divadlo, které s rozmyslem vede divákovu fantazii a představivost tam, kde je chce mít. William Shakespeare nepotřeboval pro svoje velká dramata žádné kulisy, ani techniku. Stačil mu prázdný prostor s vyvýšeným stupněm, náznaky kostýmů, světlo, zvuky a hudba. A diváci s ním byli na hradbách Elsinoru, v královnině komnatě, v hrobce Kapuletů, i v temném lese. S minimem technických prostředků dokázal diváky dojmout k slzám, rozesmát je i nechat prožít katarzi, vnitřní očistu člověka v závěru strhujícího dramatu.

Na druhé misce pomyslných vah je film a televize. Většina filmů je točena tak, aby se co nejvíc podobala reálnému životu. Všechno je civilní a zdánlivě opravdové, jako byste se dívali kukátkem do života sousedů a prostor pro divákovu představivost a fantazii je minimální. Přesto příběh, který vypráví a forma vyprávění můžou být strhující a můžou ve vás zanechat hluboký zážitek. Díky dobře a chytře napsanému příběhu a poselství, které nese.

Televize takovou ambici většinou nemá. V ateliérech postaví kulisy k nepoznání od skutečných kuchyní, obýváků, chodeb a kanceláří, navlečou na herce dobové kostýmy, paruky s účesy z příslušné doby a natočí stopatnáctidílný seriál o tom, že tehdy to byla hrozná a dneska je to lepší. Stačí jen souhlasit. Jsou seriály pro ženy k žehlení (říká se jim „gaučové“ podle místa, kde se děje většina scén), tam spolu 6-8 herců vesele konverzuje a abyste netápali, co je humor a co není, pouštějí vám k tomu předtočený smích. Pak jsou seriály pro dospívající dívky (z obrazovky na vás teče růžová barva, srdíčka a každé třetí slovo je „láska“), pro dospívající chlapce (skupina drsňáků v kulisách vesmírné lodi odstraňuje všechny problémy zmáčknutím správného čudlíku) a pro chlapy (jeden, nebo celá parta parta krimi-

nalistů řeší jako na běžícím pásu jednu vraždu za druhou a mezi vraždami meditují o tom, že už nebudou zanedbávat vlastní rodinu). Spočítal jsem to. Během jednoho jediného dne nám naše televize nabídne na 36 stanicích více než 150 seriálů.

Televize a film asi má v dnešní společnosti svoje místo. Stejně jako sociální sítě a internet. Myslím, že je není nutné šmahem zatracovat. Jen v nich nehledejme, co v nich není. Zatímco umění (taneční, výtvarné, hudební, divadlo a literatura) nás oslovuje a respektuje naši individualitu, nabízí nám zážitek a poznání, které můžeme, ale nemusíme sdílet s ostatními, film a především televize se o naší individualitu nestará. Byly do nich vložené nějaké peníze a ty je třeba vydělat zpátky. Tedy: musí to být LÍBIVÉ, ne moc složité a když se to zařadí do dobrého vysílacího času, peníze za reklamu, nebo od sponzorů se jen pohybují. A o to jde. Nenahrazujeme skutečné umění, skutečné vztahy a skutečné, objektivní informace náhražkou z televize. To platí především v případě dětí. Ty se mohou z médií, která je obklopují, dozvědět spoustu informací. Potřebných i úplně zbytečných. Ale představitost, fantazii, tvůrčí myšlení, vynalézavost, které potřebují jako děti a bez kterých se neobejdou jako dospělí, z nich nezískají.

Mirek Slavík

„**Slovo kultura** znamená bytostně lidskou reflexi vlastního bytí a jeho interakce (vzájemné působení dvou, nebo více činitelů, forem) s druhými i s přírodou v kontextu lidstva a světa. Původní Ciceronův pojem úzce souvisí s tvořením, vzděláváním, obděláváním, kultivací.“ (Encyklopedický slovník, Odeon 1993)

Z výše citovaného je zřejmé, že kultura v sobě nezahrnuje pouze odpočinek, odreagování, konzumaci zábavy, profesionální uměleckou tvorbu, ale - a to především - vzdělávání, setkávání se, zcitlivování, prohlubování fantazie, komunikace a další a další lidské činnosti, včetně amatérské umělecké tvorby a samotné práce. V občanském životě, ale i v pracovním procesu lidé obohaceni kulturou, tedy fantazií a tvořivostí, dokážou lépe a tvořivěji řešit dílčí problémy. Tito kreativní lidé bývají obvykle i citlivější, vstřícnější, komunikativnější - tedy kulturnější. Právě z těchto důvodů lze aktivní účast na kulturních akcích považovat za prevenci proti většině negativních vlivů postupující spotřební společnosti. Nebezpečí normálního života člověka (? rodiny ? obce ? státu ? světa) vznikají především z duševního nenaplnění a z následného hledání úniku, ale i z egoistické touhy rychlého osobního zbohatnutí, či vyniknutí nad ostatními. V těchto případech je v převážné většině absentována duševní kultivace jedince, jeho kulturního zázemí. Lidskou vyprahlost a následně přicházející duševní sterilitu lze léčit, mimo jiné, širokou nabídkou tvůrčích aktivit, které na aktivně se účastnícího jedince působí přímo art terapeuticky. Jedna z nejužitečnějších činností člověka na tomto vrtkavém světě je hraní si.

Josef Brůček

K čemu je mi představitost? Co mi nabízí metafora, k čemu ji potřebuji?

„Stvoření“ prý nebylo dokončeno, ale stále se děje. Svět nám lidem byl Stvořitelem s důvěrou svěřen, abychom se na Stvoření podíleli, pokračovali v něm. Stavbu domu předchází představa domu v hlavě stavitele. Při sázení malých stromků má zřejmě sazeč ve své hlavě už předem obraz budoucího lesa. Píšu-li báseň, sleduji obrazy ve svých představách, proměňuji je ve slova a hledám a zkouším různé možnosti jejich uspořádání.

Čtu-li báseň, proměňuji slova v obrazné představy a propojuji je s obrazy ze svého života. Pokud se ty obrazy dotknou mé osobní zkušenosti, báseň mě zasáhne. A obohatí mé srdce. Stejně je tomu i při tvorbě a vnímání divadelního představení.

Ale také můžu sedět v hledišti divadla, tupě zírat na dění na jevišti a ve své hlavě rozvíjet představy o ztřeštějším výletě do Krkonoš. Nebo můžu na ten výlet vzpomínat. A nebo přecházím hřbety Krkonoš a myslím na včerejší divadelní představení a vůbec neslyším zpěv lesního plectva, necítím vůni stromů, neslyším šumění horského větru.

Myslím, že s představivostí je to podobně jako s nožem nebo ohněm. Může být dobrým sluhou a zlým pánem. Představy v hlavě mi dokážou zabránit v tom, abych vnímala přítomný svět, okamžik teď a tady.

Duchovní učitelé a lektoři různých kursů učí své žáky „čistit mysl“, nechat odplout všechny hlasy a obrazy z hlavy a vnímat čistou přítomnost. Zkouším si představit, jaký by byl náš život, kdybychom takhle „bděle“ prožívali všechny okamžiky svého žití. A představit si to nedovedu.

Jsou věci, na které můžeme přímo ukázat a pojmenovat je slovem, na kterém se společně domluvíme a shodneme. Třeba: „tohle je tráva“ nebo „tohle je talíř“. Ale svět je také naplněn tajemstvími. Jak ukázat na lásku, na zrození, na smrt? Slovy snad můžeme přímo popsat nějaké fyziologické pochody v těle. Ale tajemství lásky, zrození či smrti nevysvětlíme, nepopíšeme. Můžeme jen kolem nich kroužit pomocí obrazů, kterými se snad občas na okamžik jejich tajemství smíme dotknout.

Myslím, že metafora je mi potřebná k tomu, abych mohla kroužit kolem tajemství Stvoření. Mým mistrem v tomhle kroužení je Jan Skácel :

*všechno se jednou probolí
na vlastní no a zmizí strach
krásné jsou staré stodoly
prázdné po dávných úrodách*
Hana Voříšková

Představivost a fantazie? Vezmu-li realitu jako pojem, který označuje hmatatelné věci (tedy do jisté míry neměnitelné), ba i jevy fakticky doložitelné - pak by bez představivosti a fantazie nemohlo vzniknout nic nového. (Kromě samostatně se vyvíjejících přírodních jevů). Řekla bych, že představivost nám umožňuje v životě např. plánovat den, připravit se na nepříznivou situaci, udělat něco pro druhé, představit si co potřebuje druhý člověk..., fantazie dokonce posunout nám v představě nemožnou realitu k ideji, která se nakonec může stát i realitou. Myslím, že kdybychom neměli představivost a fantazii, tak bychom jen jedli, spali, pracovali - abychom měli za co jíst a na čem spát - přesně tak jak nám to bylo poskytnuto minulou generací.

Ono dloubavé - co kdyby???... z nás dělá mohoucího člověka. Díky představivosti a fantazii můžeme zacházet se světem a jeho realitou jako ti, kdo nejsou jejími oběťmi, ale těmi kdo realitu utvářejí, přetvářejí k obrazu svému. Samozřejmě - a ze zkušenosti to dobře vím - že to není vůbec snadné a i když si budu představovat, že postavím most, tak já ho určitě nepostavím. To už by byla spíš chiméra, nebo blud.

Ale představím-li si, kam by bylo dobré jít s dětmi a proč, to už by mohla být představa užitečná. Někaké pěkné divadlo, o kterém si můžeme spolu povídat, kde něco zažijí, každý třeba trochu jinak, připomene to nějaké momenty ze života, budeme si na to hrát, protože tam byl moc zajímavý příběh a nemusím ho vymýšlet. Ovšem i tahle moje představa „O“ se může změnit v chiméru! Ale když ne, pak si můžeme začít hrát.

Na jo, ale my nemáme ty krásné kulisy, jak tam byly. Nevadí. Máme to, co je po ruce. Na krásný zámek stačí červená (a moc hezká!) utěrka, a že nemáme ty loutky? Nevadí - dáme na vařečku závojiček. A ještě ke všemu se ta princezna může klidně bránit, protože je na chvíli použita jako meč! Princezna , která je krásná a ještě k tomu se umí bránit - a je to pěkné slyšet jak bojuje! - hra nám plyne sama. A najednou nám dojde... vždyť ani oni ti herci, co hráli to divadlo, neměli krásné kulisy! A my jsme si toho ani nevšimli. A co to vlastně ta princezna říkala o tom jejich království? Říkala: Naše království je louka, kde mohou běhat bosa. Protože včelky vědí kam šlápnu.

A teď ze hry k realitě: jak může princezna „vařečka“ říci tuto větu? Má přece jen jednu nohu, která se jí ještě k tomu mění na bojový nástroj. Vlastně by měla říci: Mám jen jednu nohu, a můžu sice běhat i po jedné, ale když bych šlápla na včelu, tak umře, takže ony se mi radši vyhnou. A navíc faktem je, že jsem určená k tomu, aby se mnou někdo zamíchal třeba omáčku. Takže: kdo ve mně vidí princeznu, je na těžkém omylu!

V zásadě by vařečka měla pravdu, a my všichni jsme blázni, když jí považujeme za princeznu. Jenže právě proto, že je nám dána schopnost představivosti a fantazie, mohou vznikat věci nové. Mohou vznikat řešení, která posouvají nás lidi do mohoucnosti, jak vytvářet naši realitu. Nevím kdo to řekl, ale určitě jsem to někde slyšela: Největší ze všech umění je umění žít! A tomu by mělo učit i umění.

Mirka Vydrová

K ČEMU JE PŘEDSTAVIVOST A FANTAZIE V ŽIVOTĚ?

Dává nám to něco? A co? Pomáhá to? Čemu? Potřebujeme to? K čemu? - Odpovědi děvčat ve věku 6. a 7. třídy z „dramaťáku“ žamberecké ZUŠ zapsala podle audiozáznamu jejich vedoucí Olga Strnadová.

Ela: K tomu, abysme si představili věci, které ještě nemáme a které bysme třeba chtěli.

Rózi: Abysme se třeba dokázali pobavit.

Dia: Mně to pomáhá něco líp pochopit, třeba když mi někdo něco říká, a já si to představím.

Nina: Já si často v představě něco jako by předpřipravím, než to jdu dělat, a tím nasbírám ty nápady.

Kačka: Když chce někdo něco „vypustit do světa“, tak si to nejdřív musí nechat „projt hlavou“, takže i tou představivostí.

Katka: Já mám ráda, že když si čtu knížku, tak si můžu představovat ty postavy a prostředí podle sebe, že je to takové moje. Ne jako film, který mi je už nějak ukazuje.

Eliška: Když se třeba staví dům, je třeba i představivost a fantazie, aby se vědělo jak bude vypadat.

Katka: Já třeba když mám špatnou náladu nebo jsem smutná, tak si vymyslím i věci, který ani neexistují, a tak se mi zvedne nálada.

Nina: Já, když běžím závody (biatlon), a jsem třeba hodně unavená, tak si představuju, jak už běžím do toho cíle, že už tam brzy budu. A to mi někdy pomůže.

Rózi: Mně taky pomáhá, když si představím, že mám v nějaké soutěži úspěch, a potom víc trénuju.

Kačka: Já často koukám na horory, a pak se v noci bojím, a tak si začnu představovat pohádky pro malé děti. Třeba Krtečka. A to mě uklidní.

Dia: Já třeba když nemůžu usnout, tak si zavřu oči a představuju si něco hezkýho, co jsem dělala, a nebo co by se mi mohlo zdát.

Ela: Já, když jsem třeba na nějaké túře a šlapu na nějakou rozhlednu nebo horu, tak si představuju, že nahoře bude něco co mám ráda. Většinou nějaký jídlo.

Katka: To já dělám taky. Já si říkám: „Ta Káťa z budoucnosti se má, ta už si tam sedí na lavičce, a já musím ještě šlapat do kopce.“

Ela: Mně připadá, že malé děti mají představivosti a fantazie hodně moc, ale ty dospělí, ty nenajdou ani kapku toho, co by vymysleli.

Eliška: A přitom se ty dospělí dětem smějou, že jsou ještě malí a že si ještě hrajou.

Rózi: Já si myslím, že dřív to bylo víc normální součástí života, a teď že to nějak zaniká, že lidi jsou pořád jako by hlavou v práci, a málo si představuju něco hezkýho. A tak proto jsou teď kroužky, kde se snaží tu fantazii zase probudit.

SKLIZEŇ aneb CO JSME LETOS VIDĚLI

13+

Přehlídku inscenací pro divadelně opomíjený věk starších školních dětí a středoškoláků pořádá vždy začátkem roku pražské Divadlo v Dlouhé. Letošní jubilejní - desátý - ročník 6.-11. února čítal sedm inscenací profesionálních statutárních divadel z celé republiky (čtyři dopolední představení pro školy, čtyři večerní pro veřejnost) a jeden diskusní večer.

Sympatickým společným jmenovatelem inscenací je snaha o současná, živá témata. Alfa farma plzeňského divadla Alfa (s podtitulem Bude líp!) připomíná stále přítomné nebezpečí orwellovské totality, tématem Homevidea Městského divadla v Mostě je kyberšikana mezi mladými, Bez keců a bez autorit mosteckého Divadla rozmanitostí se zabývá střetem životních pocitů a hodnot generace dospívajících dětí a jejich rodičů (o obou jsme psali v čtvrtjarníku 2019). Činoherní studio Ústí nad Labem v adaptaci Bradburyho 451 stupňů Fahrenheita upozorňuje na snahy vymýtit samostatné myšlení, brněnské Divadlo Polárka v inscenaci Vnitřní nepřítel zpracovává téma strachu a jeho zneužití manipulátory k vlastním cílům a jednoduchým řešením. O tématu inscenace ostravského Divadla Petra Bezruče vypovídá už její název „#nejsemrasista_ale“. Pořadatelské Divadlo v Dlouhé krom varovného Romea, Julie a tmy (obě viz čtvrtjarník 2019) přidalo ještě divadelně komponovaný diskusní večer na téma „Proč nám chybí Václav Havel?“ pod názvem Dlouhá cesta ke svobodě I.

Nejsympatičtější jevem je, že mladí diváci berou aktuální tematiku za svou a oceňují ji, což dokazuje i jejich účast v doprovodných diskusích.

KOPŘIVA

Od roku 1986 již 33. ročník přehlídky netradičních divadel proběhl v pátek 26. a v sobotu 27. dubna 2019 v Katolickém domě a v Kulturním domě Kopřivnice. Odpadla tedy nesmyslná „dvojKopřivovost“ nedávných let, kdy se o název přetahovaly obě zmíněné instituce; odpadlo ale, bohužel, i osvěžující hostování v nedalekém Štamberku.

Úroveň přehlídky byla slušná, byť v rámci vysoko nasazené laťky programově poněkud slabší: dobrý průměr bez vyslovených propadů a s nemnoha skutečnými špičkami. Chyběli zástupci pohybového či tanečního divadla, velký důraz byl letos na slově. Zajímavé by jistě bylo i loutkové divadlo pro dospělé a existují také výborné netradiční inscenace hrané dětmi; amatéři na Kopřivě, bohužel, již zcela vymizeli.

Z devíti uvedených představení (dvě byly určena přímo dětem) vynikla hloubkou a současným civilním pojetím především Anna Franková Nového divadla z Nitry, definici přehlídky naplnila také Žertwa/Oběť Poláka Mateusze Nowaka a divácky zaujal i poloimprovizovaný kabaret Pavola Seriše a Filipa Tellera Čechácci a Čobolácci či brněnské HaDivadlo se svou verzí Goldflamova Doma u Hitlerů.

Je škoda, že u diskusních seminářů do poslední chvíle není jasné zda budou, kdy a kde - bylo by dobré, aby se důsledněji dodržovalo jejich konání zhruba po dvou inscenacích. Je-li na přehlídce skupina zájemců, kteří si chtějí o inscenacích povídat - a ta tu skutečně je - je hloupé je zklamat.

Divácká účast je slušná - ale přeci jen překvapuje nepřehnaná návštěvnost z města i širokého okolí. 600 Kč (studenti dokonce 400 Kč) za devět představení není cena, která by dnes měla někoho odradit. Je také škoda (ale asi neřešitelné), že zejména zahajovací představení pro děti v pátek po poledni zůstává stranou pozornosti dospělých. Příjemně ovšem překvapila letošní divácká anketa - přesněji to, že zvítězila vynikající vážná inscenace nad rovněž výborným pořadem komediálním.

DÍTĚ V DLOUHÉ

Od středy 15. do neděle 20. května se uskutečnil v Divadle v Dlouhé 21. ročník soutěžní divadelní přehlídky, obsahující tři dopolední představení pro školy, tři večerní představení pro větší děti a dospělé, tři víkendová představení pro celou rodinu a dvakrát opakovaný koncert dechového kvarteta Gaudisio.

O inscenacích Vango (Divadlo rozmanitostí Most), Babička (Městské divadlo Kladno), Tajemný hrad v Karpatech (Divadlo Alfa Plzeň), Čarodějův učeň (Činoherní studio Ústí nad Labem) a Broučci (Divadlo Lampion Kladno) jsme psali v letním a podzimním čísle tohoto čtvrtletníku. Domovské Divadlo v Dlouhé uvedlo svou výpravnou novinku Nebe - peklo. Cenu diváků, nově nazvanou Cena Dítka získalo liberecké Naivní divadlo za inscenaci Pohádka o Liazce, novou cenu, pojmenovanou po zakladateli Divadla v Dlouhé Janu Bornovi udělila odborná porota inscenaci brněnského Divadla Polárka František za kaštanu, Anežka ze slunečnic.

Obě přehlídky Divadla v Dlouhé jsou vítaným příspěvkem k podpoře zanedbávaného oboru, který budoucí divadelní diváky buď přiláká a zkultivuje, nebo je nechá zplanět a odejít. Škoda jen, že odbornou veřejnost (kritiky, teoretiky ani inscenátory) to příliš nezajímá, nepřijdou, nereflktují výsledky, nehledají další cesty...

ŠRÁMKŮV PÍSEK

Celostátní přehlídka experimentujícího divadla 24.-26. května 2019 se povedla organizačně, co do zajímavosti diskusí i programově. Třináct inscenací, vybraných z krajských kol, a jeden host přinesli inspirativní, v několika případech i mimořádné zážitky a podněty k přemýšlení o divadle, které nechce být pouhým otiskem skutečnosti.

Vedle víceméně „dramaťáckých“ etud, v nichž jde hlavně o to, co sami účastníci objeví, poznají, zažijí, čím si projdou (i z toho někdy může vzniknout estetický tvar, naplňující kritéria plnohodnotné inscenace), se tu vyskytly inscenace-gesta, v nichž jde hlavně o to něčím ohromit, ale také inscenace, vzniklé z hledání dosud neozkoušených, netradičních jevištních prostředků a postupů pro nalezené téma. K nejzajímavějším a zároveň divadelně nejucelenějším inscenacím letošního Šrámkova Písku pro mne patří pětice inscenací.

Postýlka (Kufř a Kohout Štramberk) je prostá, ale zcela naplněná a plnohodnotná desetiminutovka o radostech-strastech sotva novopečené matky. Scénou a jedinou rekvizitou je mrňavá dětská postýlka, která tvoří smysl matčina života i její vězení. Prosté, stručné, jasné, chytré a vtípné vyprávění se vstupy dialogů je založeno na „loutkářském“ citění dynamického obrazu a práci s rekvizitami i s vlastníma rukama.

Dočasně pevný spolek Svitavy předvedl poetický tetraptych S Jindrou, v němž rozžívá vklad obrazů zesnulého Jindry Pevného různými loutkářskými principy: od laterny magiky popojující a konfrontující projekci a realitu, či zachycování detailů obrazů na plochy čtvertek a jejich následné rozpohybování, jež předvedly soubory Naopak a Ťuik ze svitavské Dramatické školičky, přes typické papírkové divadlo v baladě choceňské Hany Vofířkové a animací obrazů v podání královéhradeckého dua Mízou do dřeva až po písňe svitavského Céčka reprezentovaného Karlem Šefrnou a jeho dcerou Pavlou. Silná a hluboká inscenace čtyř spojených souborů.

Z hlediska vztahu předlohy a způsobu zpracování byl snad nejexperimentálnější inscenací Nepřítel lidu brněnského souboru Vtahu. Klasický pravidelný dramatický text měšťanského divadla inscenovaný netradičními prostředky: text je brechtovsky epizován nejen atomizací do stříhových výsečí, ale především přítomností moderátorky, která uvádí charakteristiky postav, jevištní poznámky či komentáře. Hraje se v prostoru divadelní „ulice“ kolem dlouhého stolu, pokrytého igelitem, abstrahující masky namalované na tváře, kostý-

my, ale i pohyby herecky mimořádně kvalitních pěti hochů a tří dívek jsou silně groteskně stylizované...

Du verstehst mich, nicht wahr? (Mrož v krabici, ZUŠ Plzeň) je koláž inspirovaná díly a dílky Franze Kafky, od nichž se odvíjí vlastní prožitky inscenátorů. V zcela prázdném prostoru, jen hereckými prostředky je zobrazováno tápavé hledání vlastní identity: kdo vlastně jsem, jaký jsem, za koho mě mají, jaký se očekává, že budu... i typicky kafkovský pocit nepatřičnosti, míjení se, nesetkávání, manipulovanosti a nemožnosti dostat nárokům okolí. Život jako divadelní zkouška, v níž jsme nuceni hrát role určené jinými tak, jak oni chtějí. Mladí herci působí v rolích suverénně a přitom autenticky: dobře pracují s výrazem v těle, mimikou, pauzami...; snad jen mluva by někdy stála za kultivaci.

David Zelinka vyvinul svébytný druh divadla-bytí, ovlivněného polským divadelnictvím. Inscenace jeho pardubického Teď, nádech a leť, nazvaná „A lidé žijí. Abdul“, na téma člověka hledajícího možnost důstojného přežití uprostřed zuřící války (tentokrát opět z Čechy devadesátých let), má všechny atributy jeho předchozích inscenací: neherecké herectví (včetně nepřiliš srozumitelné, monotónní mluvy často s chybnými přízvuky), vyprávění o tragických existenciálních problémech, konfrontované s obyčejností předmětů, které si na scénu přinášejí a prostými činnostmi vaření, uklízení, přípravy a bourání thoveckého „stánku“ v podobě starého kočárku...

Letošní porota byla fundovaná, srozumitelná a komunikativní. Přesto není zrovna šťastné, když v porotě celostátní přehlídky sedí ti, kdo inscenaci vybírali z krajů. Vinou těchto „příbuzenských“ vztahů obvykle mívají tendenci svou volbu obhajovat a chtít nechtě berou v potaz i to, co viděli před pár týdny jinde a jinak - kteroužto výhodu ostatní inscenace nemají.

Při vši chvále v jedné věci má Šrámkův Písek stále rezervy: krom členů hrajících souborů (kteří ne vždy zůstávají po celou dobu) tu nebývá víc než deset nezaangažovaných zájemců. Ani ti dychtiví nadšenci, kteří tu hráli loni či předloni, nedostali-li se do programu, další rok se neobjeví.

DĚTSKÁ SCÉNA

...je celostátní přehlídka divadla hraného dětmi. V pěti dnech 8.-12. června nabídla 19 inscenací vybraných z krajských přehlídek v celé republice a 3 hosty. Šlo o řadu inscenací nadprůměrných, ale nemnoho mimořádných.

Divadelně asi nejpůsobivější z nich předvedlo patnáct nejmladších dětí z pražského Tanečního studia Light v zpracování Smoljakova večerníčku o acylpyrínkovi Cyrdovi pod názvem Už je čas, bratře? Vyspělé herectví a zajímavou problematiku vztahů mezi dětmi nabídla Kamarádka souboru MašMyš z pražského Divadla pro Zličín. Tématickou závažností jsou jí blízké dvě společensky angažované inscenace starších dětí: prvou je Příběh jednoho trička opavské Jitřenky, divadelně nápaditě vyprávějící o tom, kdo a za jakých podmínek vyrábí kdesi v Bangladéši zboží, které si párkrát oblékneme, než ho hodíme do kontejneru; druhou je Hnutí (soubor Jednabáseň, ZUŠ Praha 4-Jižní Město) - modelová totalitární utopie inspirovaná Zimní bitvou Jean-Claude Mourlevata. Dynamická groteskní autorská inscenace Princ (?)! odpovídá invenci i vkusu čtyř nejstarších dětí souboru Bubu ze Vsetína (viz letník 2019). Na dobrém herectví je založena apokryfická groteska Na arše v šest souboru svitavské Dramatické školičky Paramian. Na dětské hravosti a schopnosti vedoucích ji iniciovat a rozvíjet stojí pásmo nonsensové poezie Samí známi souboru třebotovské MŠ a ZŠ Tři boty, inspirované verši Emanuela Frynty a Christiana Morgensterna.

Dětská scéna je výjimečná tím, jak důkladně sleduje vznik inscenace: účastníci i porota jsou obeznámeni s textem předlohy i její úpravou do podoby scénáře, všichni si mohou

přečíst rovněž hodnocení z krajské přehlídky, většinou je v porotě i někdo, kdo inscenaci z krajské přehlídky vybíral (a teď své doporučení přirozeně hájí), porota ji na přehlídce vidí dvakrát až třikrát, pohovoří si s vedoucími souboru - a teprve poté ji hodnotí na veřejné debatě. To vše může pomoci pochopení záměrů i souvislostí, ale pro poznání funkčnosti inscenace, toho, co divák pochopil a jakou má inscenace účinnost, to bývá spíš zavádějící či dokonce kontraproduktivní. Právě ona (jinak obdivuhodná) důkladnost deformuje schopnost nahlížet inscenaci jako divadelní tvar, nikoli jen jako vnitřní proces dramatické výchovy, posoudit její srozumitelnost, sdělnost a působivost.

Diskuse se na Dětské scéně odehrávají tak, že nejdříve je plénum (z 95% seminariště - studenti středních pedagogických škol) vyzváno, aby sdělilo klady a přínosy a poté rezervy a zápory, které našlo v zhlédnutých inscenacích; je to poněkud zjednodušující, černobílé schéma, neboť inscenace je živý organismus, v němž je vše provázáno, takže i zápor může mít své přínosy a naopak. Poté porota oznámí, co říkali inscenátoři a jak to ve skutečnosti s inscenací je. Sami inscenátoři jsou před návštěvou veřejné diskuse varováni, neboť by je mohla smrtelně zranit a zřejmě by se na ní nic lepšího, než si řeknou s porotou, stejně nedozvěděli.

LOUTKÁŘSKÁ CHRUDIM

Celostátní přehlídka amatérského loutkářství je naše nejstarší loutkářská přehlídka. Koná se od roku 1951, takže letos (vinou vynechání v roce 1953) šlo o 68. ročník. Její hlavní program, tvořený nejlepšími amatérskými inscenacemi, je vybírán odbornými porotami z jedenácti krajských přehlídek: Festivalu pražských amatérských loutkářů, pražského Tajtrlíka, Skupových Strakonic, plzeňského Pimprlení, lounské regionální loutkářské přehlídky, Turnovského drahokamu, královéhradeckého DIVadelního SETkání, Svitavského dýchánku, Třebíčského loutkářského jara, brněnské postupové přehlídky a Opavské rolničky. Závisí tedy plně na tom, co se urodí a jak šťastnou ruku mají poroty.

Letošek - 28. června až 4. července - nepatřil k nejsilnějším ročníkům, ale několik dobrých i výborných inscenací přinesl. Řadu z nich jsme v tomto časopisu recenzovali či recenzujeme: především múzické, nenásilně angažované D+Š+B 2019 (Rámus Plzeň), poetické výtvarně-hudební Kdyby se ztratili... (Mízou do dřeva Hradec Králové), groteskní, studentsky rozváděný Princ (?!) (Bubu Vsetín), ale také razantní No Time for Losers (JAMKA-DRUMKA Svitavy), křehké Ach, ach, to divadlo... (MajTO Žamberk), výtvarně zajímavý Všetečka (Na holou Hořovice) či dvě inscenace plzeňského Loutkového divadla V Boudě - pozoruhodná Ošklivá princezna a poněkud problematictější Janek a kouzelná fazole. V podzimníku jsme už rovněž referovali o inscenacích Malý, hubený a jednooký (Vozichet Jablonec nad Nisou) a Čert to vzal (Čmukaři Turnov). Za zmínku stojí i nejmenším dětem určené poetické Jak přišlo jaro (Divadlo na kliku Liberec) a dvě inscenace mladých souborů pro mládež a dospělé: meditativní Rok pana Goluži (Bazilisk Praha) a mýtická Deidre (Radost Strakonice).

Doplňkový program (o inspirativním programu těžko mluvit, neboť představení jsou vybírána nahodile, bez odborné garance) byl jako v posledních letech vždy přeplněn, mnohdy inscenacemi pochybné kvality, což má negativní důsledky: neustálé přebíhání z místa na místo (při potlesku už musím hledat, na které z šesti hracích míst je nutno během pěti minut doběhnout), únavu, přesycení divadlem, nemožnost užít si představení a objektivně je zhodnotit, z veřejných diskusí lidé utíkají na nesmyslná noční představení, není ani čas se setkat... Typický den seminaristy či lektora Loutkářské Chrudimi vypadá následovně: 8.30-12.30 seminář, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00 a 19.00 představení, 21.15-22.30 veřejná diskuse, 22.45 poslední představení (příklad z 2. 7.2019).

Můžeme si pořád dokola říkat, že si každý má/musí vybrat, ale tak to nefunguje: každý chce vidět pokud možno vše, a musí-li si vybrat, dá přednost efektně vypadajícím profesionálním představením. Tím spíš pak chybí moderátoři, kteří by nám před představením připomněli, na co jsme právě doběhli, a které v rámci dvoj či trojprogramových bloků momentálně uvidíme.

Vefejných diskusí se tentokrát zúčastnili až na výjimky jen členové hrajících souborů (kteří nadto po zhodnocení jejich inscenace odcházejí). Na vině jsou pozdní začátky diskusí, navíc nepravidelné, nabitý program a z něj plynoucí únava a chuť využít čas raději k setkávání; diskuse jsou nabourávány i utíkáním účastníků na noční představení. Až na výjimky na ně nechodí lektorři - nikdo je k tomu zřejmě nevyzývá, natož aby je tak úkoloval, a ani seminaristy nikdo k účasti nemotivuje, nepobízí... Část zájemců zjevně odčerpává i samostatný diskusní seminář X, probíhající v dopoledních hodinách.

Moudré je, že při diskusích dostanou nejdříve prostor ostatní a porota se drží v pozadí - což by ovšem nemělo vyznívat tak, že se od ní na závěr dozvíme „jak to opravdu je“. Prospělo by také, kdyby byla diskuse usměřována po tématech a nebloudila v nich jen podle pořadí přihlášených.

Zavádějící je, že všech šest porotců chodí na stejná představení - a ta se, jak se ukázalo, i zcela diametrálně liší. Navíc tím pádem porota na jednom z hracích míst vidí vždy úplně první představení souboru na přehlídce, což postižené nerozkoukané a nerozehrané soubory poškozuje. Není nic obtížného na tom rozdělit se po dvou - i za cenu, že porota nepřijde se sjednoceným názorem; je-li odborná, bude o to poučnější sledovat případnou polemiku.

Samostatnou kapitolou je už několik let plakát: na někoho snad působí (post)moderně, alternativně, netradičně... - bohužel z něj však nikdo nepozná, že se jedná o loutkářskou přehlídku. Rovněž logo kříže, který má asi představovat komerční vahadlo pouličních prodejců loutek, nikomu nenapoví, o co jde.

Navzdory všem výminkám zůstává však Loutkářská Chrudim příjemným znamením začátku prázdnin, na který se přátelé loutek těší po celý rok a přijíždějí s nadějí užít si loutkového divadla, vidět vedle sebe tvorbu dětí, dospívajících i dospělých pro děti, dospívající i dospělé, podělit se o vlastní výtvary, dozvědět se, co na to ostatní, poučit se, setkat se, pobýt a třeba se i vyčachtat v strouze vedle divadla.

BUDIŽ STÍN!

Když před dvěma lety Tomáš Hájek vyhlásil v Poniklé, kde starostuje, první ročník „meotarové“ přehlídky Budiž stín, bylo těžké uvěřit, že se po vyčerpání prvotních „zásob“ dočká pokračování - byť coby bienále. Po dvou letech se ovšem 5.-6. října opravdu odehrál již druhý ročník „Samozvané národní přehlídky stínového divadla Budiž stín“, na kterou se sjelo 10 souborů ze 7 obcí s 13 inscenacemi od 10 do 50 minut pro děti od 5 do 105 let.

Nejvíc se o naplnění programu zasloužily čtyři soubory jaroměřské ZUŠ, které dál rozpracovávají své meotarové kousky: O ukrutném příběhu (Mikrle), Bleděmodře (Convivium) inspirované Ludvíkem Aškenazym, odlidštěnou patnáctiminutovku Cik dle Shau-na Tana, jakož i stínohru A co antilopy (Je to tajný!). Nezahálela ani Bažantova loutkářská družina z Poniklé - tedy sám Tomáš Hájek, který odehrál sedmero panoram pod názvem Obrazy z dějin dávno Poniklé, svou slavnou letitou verneovku Zmatek nad zmatek a úplnou novinku - horor Černý kocour z pera Edgara Alana Poea. Hana Voříšková byla oproti nim se svými dvěma kousky repetentem jen skromným - nadto se stínem spíše v obsahu, než v prostředcích: Dobré ráno - Dobrou noc pojednává o slunci a tmě, dvojin-

scenace Balada o Modré panně a Plachém zobáku (inspirace obrazy Jindřicha Pevného z loňského Posedu) i Romance pod jabloní (svátební dárek pro Janu Mandlovou ze stejných pramenů) - jsou typická Hančina papírová divadélka. Recenzi inscenace Spoutaný trávou uvádíme na konci tohoto čísla.

PŘELET NAD LOUTKÁŘSKÝM HNÍZDEM

Když jsem před devětatvaceti lety zakládal Přelet nad loutkářským hnízdem, konci-
poval jsem ho jako přehlídku nejlepších loutkářských inscenací uplynulého roku, kde se
měly setkat inscenace profesionálních statutárních i agenturních divadel a amatérských
souborů, jejich tvůrci a zájemci o české loutkové divadlo.

Dnes je v podstatě přeneseným výběrem z programu Loutkářské Chrudimi - tedy
nejlepších amatérských inscenací a, protože na Loutkářské Chrudimi nyní zpravidla pře-
važují profesionální hosté, tedy i inscenací profesionálních statutárních divadel a nezá-
vislých skupin, doplněných pár dalšími, které pořadatelé zaznamenali v mezičase, letos
vzhledem k třicátému výročí sametové revoluce i několika slovenskými hosty.

Letošní Přelet se odehrál 31. října až 3. listopadu na čtyřech scénách pražského di-
vadla Minor a v sále Divadla X10 v Charvátově ulici; prostor někdejšího, nyní opuštěné-
ho kina se může někomu jevit sympaticky punkový, ale svou prázdnotou, zašlou malbou
a jediným záchodem je snad až příliš syrový a nezdá se mi, že by některé inscenaci pro-
spěl. Obsáhl 24 inscenací ve třech dnech a jednom pozdním odpolední. Znamená to, že
vzniklo tolik dobrých inscenací? S množstvím roste naděje na nalezení kvality - ale v sa-
motném množství kvalita nespočívá. Mezi nejinspirativnější a nejpůsobivější inscenace
patřilo D+Š+B 2019 plzeňského Rámusu, Kdyby se ztratili... královéhradeckého souboru
Mízou do dřeva, Já, ty a to pražského Studia DAMÚZA, Vítězné svině pražských Buchet
a loutek a Šššš. Šššš. Hůůů. Haf! Naivního divadla Liberec, které také získalo výroč-
ní loutkářskou cenu Erik. Devět z inscenací Přeletu recenzujeme na konci tohoto čísla,
o třech jsme psali již po Loutkářské Chrudimi.

Bohužel pořad platí to, co zde opakujeme každý rok. Přelet stále nemá své kmenové
festivalové publikum, které by ho sledovalo v celé šíři, aby si mohlo udělat celistvý ob-
rázek o stavu českého loutkářství - na čemž se podílí i cena za ne snadno získatelnou
permanentku: 1800 Kč. Nabídku vidět a porovnat na jednom místě to, co jinde neviděli
a neuvidí, využívá jen pár studentů či vyučujících DAMU, kritiků, teoretiků a inscenátorů,
a tak Přelet zůstává spíše možností k vyzobání jednotlivostí, rozšiřujících nabídku praž-
ského repertoáru.

POSED 2019

Podzimní SETkání Divadelníků vzniklo jako následník pražsko-tuchoměřicko-zlivské-
ho (S)hledání, pořádaného v letech 1980-1985 vyšším pražským souborem Paraple -
respektive té jeho části, v níž vyzvané soubory vytvářely na zadané téma či námět své
náčrty možných divadelních inscenací. Jičínsko-vitiněveský soubor Baret S pod vedením
Petra Mohra poprvé uskutečnil Posed v roce 1986, a když se soubor rozběhl po světě,
zakladatel se oženil do Svitav a stal se tu ředitelem kulturního zařízení, přenesl sem od
roku 1990 i Posed.

V podvečer 23. listopadu se ho krom několika desítek diváků zúčastnilo devět sou-
borů. Ač mnozí za oněch třiatřicet let zestárlí, zápal a chuť podílet se na společné věci
a vzájemně se obohacovat zůstaly. Někteří pracovali se svými dětmi (vlastními nebo svě-
řenými), Karel Šefrna dokonce i s vnuky. Tématem byla Svoboda a širokému abstraktní-
mu tématu odpovídala i šíře přístupů a pojetí. Někdo téma pojal politicky, někdo lidsky,

někdo nadčasově, někdo aktuálně, někdo retrospektivně...; někdo vytvořil příležitostnou etudu, někdo náčrt miniinscenace, někdo se nechal tématem inspirovat k práci na samostatné inscenaci, někdo zařadil inscenaci, kterou měl už hotovou.

Dvě moravskotřebovské rodiny vytvořily variace na film Sedm statečných, Blanka Šefrnová přečetla koláž z politologických úvah o svobodě a část pražského souboru Akafuňky předvedla náčrt minimalistické drobničky Ticho a linduška. Objevily se i čtyři pravidelně studované inscenace. Hana Voříšková s hudební výpomocí Tomáše Mohra inscenovali pod názvem Haló, chci ven! podobenství o nemožnosti přivlastnit si druhého a vzít mu svobodu, Pavla Bútorová-Šefrnová a Jaroměřský soubor 120 db zahrály své verze adaptací povídky Shauna Tana - Pavla pod názvem Á da, Jaroměřští pod titulem Cik. Jaroměřské Convivium sehrálo Erbenova Krále tchoře pod názvem Erben - 1862. Retrospektivně se k tématu postavilo svitavské Céčko, který sestřihem filmového záznamu a pár písničkami připomnělo svého Hamleta, jenž měl premiéru v předvečer 17. listopadu 1989. Také účastníci z Baretu S pojali svůj příspěvek Dělalí jsme revoluci vzpomínkově - jako koláž polohraných vyprávění a fotograficko-filmových záběrů z vzrušené revoluční doby, kdy ještě nic nebylo jisté, ale naděje byly opojné.

Letošní Posed nebyl tak oslnivý jako loňský, inspirovaný obrazy Jindry Pevného, svého času člena Céčka, či onen z roku 1985 věnovaný Janu Amosu Komenskému. Inu, není každý den posvícení a výjimečnost by nebyla výjimečností, kdyby byla běžným jevem. Přesto měl Posed i tentokrát smysl. Luděk Richter

MINIRECENZE

HURA KOLEKTIV Praha: Erben: Vlasy (východisko: Karel Jaromír Erben, režie: Hza Bažant)

Inscenace je stínoherním převyprávěním Erbenových Tří zlatých vlasů děda Vševeda. Neuvěřitelné je, že jde o doslovnou popisnou ilustraci bez použití jediného slova. Co naopak chybí, je jakákoli interpretace významů pohádky: co je král zač, proč nemůže za žádnou cenu přijmout Plaváčka za zetě, co je to ta živá voda, co jablka, co převozník, co děd Vševed... Asi stačí příběh, jak leží a běží. Musíme ho ovšem znát, protože jinak nelze vysvětlit třeba to, jak král dospěvšího Plaváčka poznal... Jenže když příběh znám, o to víc očekávám, co se jím dozvím - o čem vlastně je, jaké našli inscenátoři téma. Že se dá odehrát jednoduchou stínohrou pomocí složitého mechanismu, je dost málo na pětapadesát strávených minut. (LR)

MÍZOU DO DŘEVA Hradec Králové: Kdyby se ztratili... (autor: Pavla Šefrnová Bútorová, režie: soubor)

Východiskem inscenace jsou obrazy loni zesnulého malíře a sochaře Jindry Pevného, v nichž kontrastuje zářivá barevnost s teskným, roztouženým obsahem. Jími inspirovaná autorka napsala a zhudebnila šest či sedm básní a společně s Bárou Jožákovou zpěvem při kontrabasu a jerným rozhýbáváním detailů obrazů interpretuje a rozvíjí jejich obsah: ptáci s lidskými obličejí odlétají, dívčí hlava se za nimi otáčí, touha a naděje klíčí a roste, lidé-hořící svíčky odplouvají na skořápkách za obzor, smyčec dostává křídla a koloběh života pokračuje.

Je to inscenace minimalistická, pokorná, zahlobaná, dotýkající se duše: silná a krásná báseň ve verších, tónech a oživlých obrazech. (LR)

MIDIRECENZE

DAMÚZA Praha: Já, ty a to (koncept a režie: Karolína Křížková)

Inscenace je určena dětem od deseti měsíců do tří let. Samozřejmě tedy nemůže být založena na složitěji provázaných, natož propletených souvislostech, zápletkách a situacích, u nichž je nutně třeba po deseti minutách mít ve vědomí (či alespoň podvědomí), co se před oněmi deseti minutami stalo, kdo co udělal, proč, a k čemu to teď vede. Je založena na jednotlivých, izolovaných epizodkách - spíš drobných příhodičkách či obrázcích - putování vesmírem po různých planetách, které se páru kosmonautů letících vesmírem a setkávajících se s různými světy přihodí. Ony světy představují různě veliké a pojednané balóny, s nimiž a s jejichž plyšovými a hadrovými obyvateli se kosmonauti i za pomoci pohybové ekvilibristiky setkávají.

Pohybujeme se mezi divadlem a hrou. Hravost je v divadle pro nejmenší principem základním a nepostradatelným - a inscenátoři ji naplňují a zvládají bravurně. Drobné izolované příhody jsou pro tento věk srozumitelné, poutavé a umožňují rozvíjet nevázané fantazii.

Přese vše svrchu řečené je škoda, že dění nemá nějaké konkrétnější směřování a z něj plynoucí závěr. Nejen proto, že by inscenace mohla děti někam posouvat, či proto, že v publiku bývají vedle batolat i jejich starší sourozenci či souputníci, kteří už souvislosti a celistvý smysl potřebují a vyžadují, ale i proto, že by pak inscenace získala skutečný konec a nemusela končit překvapivým koncem-nekoncem: „To je všechno - tak vám děkujeme a můžete si s loutkami zahrát“.

Ale i tak... - díky. (LR)

DIVADLO CONTINUO Malovice: Zuna (autor a režie: Natálie Vaňová)

Děj a logika Zuny nejsou právě přehledné. Žena (čtyřicetimetrová řezbovaná marioneta na drátě), toužící po dítěti, prosí o něj déšť (?), babice (obdobná loutka) jí dá semínko, které musí zalít krví, a úkol starat o strom (?), podezíraví vesničtí opilci (řezbovaní manekýni) strom poškodí (?), matka se raději dá zaklít do lístku a Zuna (taktéž manekýn) se jí vydává hledat, v čemž ji z jakýchsi důvodů pomáhá nejen obr (hercovy nohy), ale i provázkovitá dvojžížala s hlavami na konci. Jedna herečka, jeden herec. Někdy až šmirózně dryáčnická stylizace mluvy.

Především je tu řada zásadních otázek dramaturgických: Za co je vlastně Zunina matka trestána, v čem spočívá její vina? Čím Zuna tuto vinu vykoupila? Jaký význam a vztah k tématu tu mají oni opilectví vesničani? Kde se tu vzaly právě žížaly a čím zrovna ony řešení zápletky a tématu pomáhají?

Stejně svévolně nahodilý jako děj je i scénografické a režijní pojetí. Celý příběh probíhá v jakési mytické pohádkové přírodě, ale hraje se na, v a kolem různých malých skříňek, beden, bedniček, prkýnek a židle. Proč? V čem asociují dané prostředí či vyjadřují myšlenkové jádro celku nebo jeho jednotlivých částí? Proč se jednou děj odehrává na různě překlápěných a nakláněných bedýnkách a podruhé na zádech či noze některého z herců? Jsou tu nějaké významové základy užitých znaků? Nebo jsou zcela libovolné a lhostejné a jde jen o přehlídku nápadů?

Odpovědí nejspíš bude „a proč ne?“ - jinými slovy proč bychom si nedělali, co nás napadne, když právě to bývá oceňováno jako umění? Ale není umění spíš hledání co nejúčinnějších prostředků ne o sobě a pro sebe, ale pro sdělení toho, co sdělit chceme?

Fantazie je krásná a potřebná věc. Ale hodnotou se stává až tehdy, když přináší nové poznání, nazření dosud neviděného, řešení zdánlivě neřešitelného, či aspoň úlevu od tíhy reality... (LR)

DIVADLO LÍŠEŇ Brno: Spoutaný trávou (scénář a režie: Pavla Dombrovská a Luděk Vémola)

Stínohra - dokáže-li někdo nalézt a využít její možnosti - může být fascinující. A Divadlo Líšeň s ní pracovat umí. Rozpohybovaný výtvarný obraz, pracující se světlem, stínem i barvou v snově „orientální“ atmosféře je tu navíc obohacen vstupem trojrozměrných objektů, s nimiž se vesměs hraje viditelně před plátnem (jako v indonézké variantě stínohry pro muže), takže vidíme jak samy loutky, tak jejich zvětšené stíny, a občas je hranice světa před a za průmětnou překonávána i přechodem loutky z jednoho prostoru do druhého. To vše doprovázeno vyprávěcím slovem a tajemnými zvuky, vyluzovanými hercem, sedícím před plátnem.

Slabinou je dramaturgická linka děje. Jádrem je vyprávění o mnichovi, který se všeho vzdal a žije v chudobě a lásce ke všemu živému, takže má-li být zabit, žádá, aby byla nejdříve rozvázána tráva, kterou je spoután, a které by v smrtelných křečích mohl ublížit. Jenže pocit nedostatečné délky či nenaplněnosti skromného příběhu vede inscenátory k navázání monologem generála, poté císaře a nakonec ještě jejich slona - takže inscenace začíná být nastavovanou kaší v monotónním temporytmu a nevzrušivě plynoucí kompozici. Výtvarně vyjádření dominuje nad dynamikou jednání, souvislosti budující téma se vytrácejí a sdělení se ztrácí v jednotlivostech lyrickoepických korálků. (LR)

DIVADLO LOUTEK Ostrava: Prodaná nevěsta (autor: Karel Sabina, úprava a režie: Marek Zákostelecký)

Bedřich Smetana projde před jevištěm, zaznamenaná si pár motivů pro budoucí symfonické básně či opery a může být vyhlášena „komická opera Prodaná nevěsta“ - „zlatá klasika v dřevěném podání“.

Ostravská inscenace je divadlo mnohosti: spousta hejblátek, technických udělátek, pohyblivých plošin, bohatých kostýmů, rekvizit - a venkoncem i loutek. Je arciž otázka, jaký smysl tu mají. K čemu jsou ty čtyři plány, kdy na předscéně sedí dva muzikanti a prochází se Smetana, za dalším portálem jsou jarmareční herci, v dalším maňásci a v posledním plošné kolektivní loutky? Proč se totéž, co jako mechanický strojek odehrají herci, opakuje nemohoucími maňásky a nakonec ještě v plošných loutkách?

Podobně jako v nezapomenutelné inscenaci hradeckého Draka, i tady je určujícím principem mechanický hrací strojek, do jehož trhaných pohybů se stylizují také herci. Jejich postavy v bohatých krojích z jarmareční komedie jsou přitahovány a odtahovány na kolečkových plošinách, aby odzpívaly pár tónů či prohodily pár slov. Vesměs se mluví, občas i zpívá - leč inscenace není stavěna na hudebním půdorysu, z něž by se vynořovala a opět zaplouvala, a zpěv ani nepatří k nejsilnějším zážitkům.

Ale zatímco v Draku bylo za vši tou groteskní fraškou cosi hluboce lidského, zde vidíme jen povrchní rádobylegraci. Sledujeme malůvkové panoptikum, jehož hlavním cílem je snaha o legraci. Jediným interpretačním vkladem je chvilkové pojetí Jeníka jako obletovaného miláčka všech paní a dívek a Mařenky jako žárlivé furie. Marek Zákostelecký je zručný scénograf s nezaměnitelným rukopisem. Tentokrát ale scénograf zvítězil nad dramaturgem a režisérem, nedomluvil se s nimi o tom, co a proč hrát. Otázka, o čem to všechno vlastně je, zůstala otevřená. (LR)

DRAK Hradec Králové: Mimoň (scénář: Tomáš Jarkovský a Jakub Vašíček, režie: J. Vašíček)

Příběh o Mimoňovi - obyvateli planety, která se začala přehřívát, což ho přiměje k pouti vesmírem, na níž se po vzoru Malého prince setkává s různými „mimozemšťany“, aby svůj ztracený klid nalezl až po setkání se spřízněnou duší - zaujme především zajímavou, jakkoli velmi technicistní výpravou: hraje se čtyřiceticentimetrovými řezbovanými manekýny, před velkým projekčním plátnem, s různými svítilnicemi a barevně proměnlivými objekty. Tři herci a dvě herečky hrají se zaujetím a citem. Ale přece pro mne zůstává hlavní hrdina tak trochu mimo - nezískává si mne, nesžívám se s ním.

Možná je to tím, že neznám hlouběji podstatu Aspergerova syndromu, jímž byla inscenace inspirována, ale nejasné a neuspokojivé pro mne jsou už hlavní motivační body, jimiž příběh začíná i končí: co je příčinou přehřívání Mimoňovy planety, nakolik je setkání se spřízněnou duší pouhou náhodou či nakolik je výsledkem cílevědomého jednání titulního hrdiny a vyplývá z kauzálních vztahů mezi příčinami a jejich následky, proč setkání způsobí ochladnutí planetky, na níž se může vrátit, a proč se vzápětí začne planeta opět přehřívát... Jinými slovy: co je za pouhými událostmi - co je myšlenkovým přesahem neseným inscenací? (LR)

LAMPION Kladno: Šťastný princ (autoři: Oscar Wilde, Radek Malý, Matěj Forman, režie: M. Forman)

Wildova pohádka je půvabné křehké podobenství, pohybující se na hraně sentimentality. Snad aby se jí vyhnul, převedl scénárista, scénograf a režisér těžiště poněkud jinam - do obrazů chamtivých měšťanů, okázalých faraonských rituálů a opilý agresivních námořníků nebo cirkusových výstupů holčičky na provaze, oslavující otcovu záchranu.

Problém je, že se téměř vytratil titulní hrdina i vlašťovka, skrze jejíž sebeobětování máme nahlédnout hodnoty, jež přináší. Dramaturgicky dostává větší místo vše okolo, scénograficky dominuje město a jeho obyvatelé - scéna je zaplněna barvitými kulisy, metrové loutky-manekýny vystupují v epizodních postavách ztrápené maminky, chudého, poněkud obstarožního studenta a holčičky, která z nejasných důvodů od začátku provází hru, až se nakonec ukáže, že má safírem princova oka zachránit otce zápasícího s mořskou bouří (?) - zatímco ústřední dvojice se krčí a míhá v polostínu pozadí a staticky deklaruje ideové téze. Také režijně je akcentováno balábile města, ornitologické výklady (jakkoli skvěle provedené) či zmíněný cirkus, zatímco raison d'être pohádky zaniká.

Záměr ukázat ubohost města a vyhnout se sentimentálnímu moralizování byl snad dobrý, ale inscenátoři se minuli s duchem i tématem pohádky. Na křehký příběh a téma byl užít mohutný kanon opulentních prostředků. (LR)

A JEDNA MAXIRECENZE NAKONEC

NAIVNÍ DIVADLO Liberec: Šššš. Šššš. Hůůů. Haf! (autor: Vít Peřina a soubor, režie: Michaela Homolová)

Na dlouhém, do hloubky amfiteátru ubíhajícím stole s domečkem a zahrádkou v sobě najdou zalíbení pejsek a fenka. Jenže fenčin páníček hvízdne, odveze ji pryč a pejsek se vydává na cestu hledání. Z jeho domku vyjede mašinka, čtyři herci rychle sestaví ovál kolejiště s výhybkami do kruhů na obou koncích a pouť začíná. Cestou potkává

různé jiné pejsky, kteří mu pomáhají táhnout porouchanou mašinku, nakládat dřevo či zašroubovat nedosažitelně vysoko nad jevištěm zhaslou žárovku... - až se dostaví happyend: setkání těch, kdo k sobě patří.

Pejscí jsou marionety na tlustých drátech, kolem kolejí se kladou a zas odnášejí všelike domky, závory a sloupy, sestavují se kolejnice, jezdí vláček... - prostě typicky klučičí záležitost, čemuž odpovídá i mužský tým od autora a scénografa až po herce (v době „genderové neutrality“ můžeme snad započítat i paní režisérku). Jen úplně nechápu, proč jsou všichni čtyři protagonisty v typických černých kožených motorkářských bundách s emblémy na zádech. Loutky jsou zde používány nejen k napodobení skutečnosti, ale k jejímu zobrazení materiálem a možnostmi loutky - v nadsázce, typizaci, zkratce, stylizaci...

Šššš... je příjemná, fungující inscenace pro nejmenší, tentokrát od dvou let. To, že jde o jednotlivé korálky příhod, situací a motivů, navlěkané na niť putování, je u tohoto adresáta zcela přirozené. Děti nejmladšího a vůbec předškolního věku vnímají svět jako konkrétní jednotlivosti, a souvislosti či složitější vztahové i situační vazby se teprve postupně učí chápat. Přesto by inscenace pro ně měla dodržovat základní logiku ve volbě prostředků, v motivacích postav i vedení děje a jednotlivé epizody by s dějem i tématem měly smysluplně souviset. Proč například pejskovi všichni pomáhají, proč ten nejmenší táhne lokomotivu, zatímco hlavní hrdina se na ní pohodlně veze, k čemu je tak nutné zašroubovat žárovku nad jevištěm...? Neškodilo by, kdyby děj měl i motivicky vybudovanou strukturovanou kompozici vedoucí účinným způsobem odněkud někam, a nebyl složen jen ze za sebou poskládaných nahodilých příhod, z nichž kterákoli může být vypuštěna a jakákoli jiná vložena. Otázkou je už volba základních motivů a s nimi souvisejících jevištních prostředků, jakož i jednotlivých epizod děje. Jak souvisí pejsek s vláčky, proč bydlí v lokomotivním depu, kde vzal vlastní lokomotivu...? Jen proto, že děti mají rády pejsky i vláčky?

Ano. Jsou to jistě hloupé přízemní otázky. Ale ony někde v nás chtě nechtě vznikají. A na divadle platí ono známé pravidlo o pušce, která - visí-li na jevišti - měla by vystřelit (nebo být odnesena); a visí-li v lokomotivním depu, bylo by dobře vědět proč. Umělecká logika samozřejmě nemusí být (a nebývá) totožná s logikou životní skutečnosti. Kompozice ani umělecká logika také není jednou provždy dané dogma. Moderní umění dokonce v porušování stávajících pravidel a hledání jiných, nových, přinášejících tak i nové poznání, vidí mnohdy jeden ze svých hlavních cílů. V každém případě však logika motivací i příčin a následků není u nejmenších dětí jiná než u dospělých. Je jen přímočařejší, jednodušší a přehlednější, založená na jasném kontrastu dobra a zla.

Přesto je třeba zopakovat, že Šššš... je slušná inscenace, která potěší. (LR)

AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ

JB - Josef BRŮČEK, loutkář, Sodoměřice u Bechyně

LR - Luděk RICHTER, režisér, divadelní teoretik, absolvent FF UK a DAMU, Praha

MS - Miroslav SLAVÍK, absolvent KVD DAMU Praha, scénárista, režisér, Zlín

OS - Olga STRNADOVÁ, učitelka ZUŠ Žamberk

HV - Hana VORÍŠKOVÁ, výtvarnice, režisérka, herečka, učitelka ZUŠ, Choceň

MV - Mirka VYDROVÁ, loutkářka, absolventka DAMU, Praha

Divadlo dětem, čtvrtletník DDD, vydává Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež DOBRÉ DIVADLO DĚTEM, Chopinova 2, 12000 Praha 2, tel.: 222 726 335, e-mail: osDDD@seznam.cz. Toto číslo vyšlo k 1. zimnímu dni, 21. prosince 2019. MK ČR E 15172.